

СЕКЦІЯ 4. ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ В СОЦІАЛЬНО-ПРАКТИЧНОМУ ДИСКУРСІ СУЧАСНОСТІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-28>

КОНЦЕПЦІЯ ВІЙНИ І МИРУ В ІСЛАМІ

Білозор Д. В.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, біоетики та історії медицини
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця*

У сучасному світі, де військові конфлікти набули глобального масштабу, особливої актуальності набуває питання про ставлення релігій до війни та миру. Іслам, як одна з найбільших світових релігій, має власну систему поглядів на ці явища, що формуються навколо поняття джихаду. Часто джихад помилково ототожнюють із «священною війною», хоча його значення набагато ширше і глибше. У цьому контексті важливо дослідити, як джихад впливає на формування мусульманського розуміння війни та миру, як історично змінювалося його трактування, і як воно застосовується в сучасному політичному дискурсі.

Слово «джихад» походить з арабської мови і означає «зусилля», «старання», «боротьба». Це поняття охоплює не лише військові дії, а й духовну роботу над собою, соціальну активність, захист справедливості. У класичному ісламському праві джихад поділяється на кілька форм: *джихад серця* – внутрішня боротьба з гріховними нахилами, *джихад язика* – пропагування добрих справ і застереження від зла, *джихад руки* – активні дії проти несправедливості, *джихад меча* – збройна боротьба за віру. Ці форми демонструють, що джихад – це не лише війна, а широка концепція морального, духовного і соціального вдосконалення.

На початку своєї пророчої діяльності Мухаммед поширював іслам мирними засобами – через проповідь, переконання, діалог. Коран закликає: «Закликай до шляху Господа з мудрістю і добрим словом» (Коран, 16:126). Проте з переслідуванням мусульман у Мецці та їх переселенням до Медини з'являються нові відкриття, які дозволяють захищатися: «Дозволено тим, кого переслідують...» (Коран, 22:40–41).

У період становлення мусульманської громади джихад меча набуває значення боротьби з язичниками, які загрожували ісламу. У правових трактатах фікху джихад описується як війна проти невірних з метою захоплення майна, руйнування святинь і знищення ідолів. Водночас Коран забороняє агресивні війни: «Боріться з тими, хто бореться з вами, але не переходьте межу» (Коран, 2:190) [3, 190].

У процесі розширення мусульманської держави виникла потреба в класифікації територій, що визначало характер взаємодії з ними. Так з'явилися три ключові поняття: *дар аль-іслам* – земля ісламу, де панує мусульманська влада, *дар аль-харб* – земля війни, території невірних, *дар ас-сульх* – земля договору, де мусульмани мають релігійну свободу, але не політичну владу [1, с. 457]. Ці категорії не мають однозначного трактування в канонічних текстах, тому богослови адаптували їх до історичних умов. Наприклад, у період мирного співіснування з іншими релігіями джихад меча не застосовувався до християн, юдеїв і зороастрійців, які вважалися «людьми Писання» [2, с. 79].

Ісламське право встановлює чіткі обмеження щодо ведення війни. Заборонено вбивати жінок, дітей, літніх людей, якщо вони не беруть участі в бойових діях. Деякі богослови засуджували вбивство полонених, вважаючи це негідним вчинком. Існує також принцип тимчасового захисту – «аман» – який гарантує безпеку іноземцям, купцям, послам, що перебувають на території ісламу з мирною метою. Також існують умови звільнення від джихаду: відсутність спорядження, відсутність дозволу батьків або кредиторів, участь у важливій для громади діяльності. Це свідчить про те, що індивідуальні обов'язки деколи можуть переважати над колективними.

У сучасному світі поняття джихаду часто використовується в політичних цілях. Багато про джихад говорили в часи російсько-чеченської війни. Часто цим терміном маніпулювали і надали йому максимально негативних ознак. Джихад став частиною антиісламської пропаганди започаткованої спецслужбами. На Близькому Сході у XX сторіччі також з'явилися політизовані інтерпретації правил джихаду. Під час Ірано-Іракської війни обидві сторони – Іран і Ірак – виправдовували свої дії через ісламське право на оборону. Заборона воєн між мусульманами була проігнорована. Таку ж конфронтацію ми спостерігали під час турецько-сирійського конфлікту та афгано-пакистанської конфронтації в минулому і поточному роках.

У багатьох мусульманських країнах дедалі більше уваги приділяється мирним аспектам джихаду. Його трактують як боротьбу за соціальний прогрес, освіту, економічний розвиток, екологічну безпеку. Наприклад, джихадом вважається боротьба з неписьменністю,

епідеміями, ерозією ґрунтів, а також зусилля щодо зміцнення національної незалежності [2, с. 123]. Відомий хадис пророка Мухаммеда говорить: «Ми повернулися з малого джихаду, щоб розпочати великий джихад» – тобто внутрішню боротьбу, яка є важливішою за збройну.

Ісламська концепція джихаду є багатогранною і гнучкою. Вона дозволяє як мирне, так і збройне протистояння, але лише за чітко визначених умов. Історичний розвиток джихаду показує, що його тлумачення змінювалося залежно від обставин, у яких перебувала мусульманська громада. У сучасному світі важливо звертати увагу на мирні аспекти джихаду, які сприяють розвитку суспільства, зміцненню моралі та духовності.

Література

1. Держава і влада в ісламських філософсько-теологічних та правових концептах : монографія / Д. В. Білозор та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 705 с.
2. Іслам: довідково-методичні матеріали / М. В. Лубська та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 541 с.
3. Священний Коран. Переклад українською / пер. М. Якубович. Львів : Центр світової політики, 2013. 624 с.
4. Історія релігій світу : навчальн-методичний посібник / М. В. Лубська та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 850 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-29>

ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ БУДДИЗМУ ЯК ОСНОВА САМОВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Гузенко Ю. І.

*кандидат історичних наук, доцент,
викладач*

*Відокремлений структурний підрозділ
«Технологічно-економічний фаховий коледж
Миколаївського національного аграрного університету»
м. Миколаїв, Україна*

Сучасне суспільство вже тривалий період переживає кризу духовних орієнтирів, тому питання етичного самовдосконалення та виховання внутрішньої рівноваги набувають особливої актуальності.